

דורון טימור

קמבודיה

שחיתות,

הפרטה

וחוסר תקווה

בווייטנאם, לאוס ותאילנד - במאה האחרונה. בדומה לשכנותיה ל"הודו-סין הצרפתית", היא נחלצה ב-1953 מהשלטון הקולוניאלי וזכתה בעצמאות תחת שלטונו של המלך נורדון סיהאנוק.

עשור לאחר מכן, כשבווייטנאם השכנה השתוללה מלחמה עקובה מדם בין צבא ארצות הברית לבין צבאה של צפון וייטנאם הקומוניסטית, ובעיקר נגד לוחמי הגרילה של מחתרת הווייטקונג שפעלה בדרום וייטנאם, הכלכלה הקמבודית היתה

יחסית יציבה ורמת החיים של אזרחי המדינה עלתה בהדרגה. אלא שב-1969 החלו האמריקאים בהפצצה מאסיבית של המדינה בטענה שלוחמי הווייטקונג ברחו מיערות דרום וייטנאם, שהורעלו על ידי האמריקאים באלפי טונות של החומר הכימי "Agent Orange",

ופועלים משטחה. ב"מלחמה הסודית" הזו הופצצו כפרים רבים במזרח קמבודיה

וכתוצאה מכך נהרגו כ-200 אלף בני אדם.

אירועים אלה הובילו לנהירה המונית של כפריים לערים הגדולות ובעיקר

לבירה פנום פן, ובמקביל להתחזקותה של המפלגה הקומוניסטית הקמבודית

בראשותו של פול פוט, שזכתה לכינוי "קמר רוז" (הקמרים האדומים). המלך

סיהאנוק עזב אז את המדינה ולמנהיג המדינה מונה לון נול הפרו-אמריקאי.

את הטרגדיה הגדולה והבלתי נתפסת

הקמר רוז'
הובילו צעדות
מוות מן הערים
הגדולות לחוות
חקלאיות

והותירו את
הבירה פנום פן
כעיר רפאים
והוציאו להורג
את שכבת
האינטליגנציה

ואת מתנגדי
המשטר

בשנים האחרונות פועל השמאל הישראלי במטרה להיאבק על צביונה הדמוקרטי של המדינה. יש מי שמצביע על האפליה וההדרה של חלק מהקבוצות בחברה ועל סכנותיה של מדיניות ההפרטה המאסיבית, אחרים חוקרים ומזהירים מהשחיתות השלטונית, וברחובות נשמעת לעיתים הקריאה הדרמטית "הון, שלטון - עולם תחתון". ביקור בקמבודיה, אחת המדינות המושחתות ביותר בעולם, שם את הביקורת החריפה הזו בפרופורציה, או אם תרצו - מציג את התהום העמוקה אליה עלולה שחיתות שלטונית לדרדר את אזרחי המדינה. מה שבטוח, זה נראה רע מאוד.

ממעצמה אזורית -
למדינה מוכה

מיקומה של קמבודיה בדרום מזרח אסיה הוא אחד הגורמים החשובים ביותר לאירועים שפקדו את המדינה - הגובלת

דורון טימור הוא חבר הקבוצה השיתופית "מפרש" במעגל הקבוצות וחבר יסו"ד // dorontimor@gmail.com

היטב את המצב העצוב אליו נקלעו אזרחי קמבודיה בעשרות השנים האחרונות. כאיש הקמר רוז', סן התמנה ב-1977 למפקד המחוז המזרחי של "הרפובליקה הדמוקרטית של קמפוצ'יאה" (השם שהוענק למדינה על ידי ראשי הקמר רוז') והיה שותף למדיניות ההרעבה והרצח. עם זאת, הוא פילס את דרכו לעמדת הנהגה גם תחת השלטון הווייטנאמי והיה ממייסדי מפלגת העם הקמבודית, ששלטה במדינה לאחר הבחירות הדמוקרטיות ב-1993. הוא מכהן למעשה כראש הממשלה מאז 1985 וממשיך לשלוט ביד רמה במדינה, שמדורגת בין 20 המדינות המושחתות בעולם. הקריירה הפוליטית של סן ואנשיו מעוררת תמיהה על יכולתם של אזרחי קמבודיה להשתחרר מהטרגדיה הנוראית שפקדה את מדינתם. קשה לדמיין מדינה אחרת שראשיה ביצעו פשעים כל כך נוראיים כנגד אזרחיה ואיבדו את שלטונם, אך הם אינם משלמים על כך את המחיר. יתרה מזאת, חרף ההתערבות הבינלאומית, ובשעה שחלק מאנשיו פוקדים את ספסלי בתי הדין הבינלאומיים, המנגנון המושחת והאלים ממשיך לנהל את משאבי המדינה ולמכור אותם לכל המרבה במחיר, בעוד אזרחי קמבודיה מסתפקים במשכורת זעומה ובחוסר תקווה.

במדינה מתנהל משחק דמוקרטי, אבל אנשי מפלגת העם דואגים להותיר את

**אחד הישראלים
שקנה קרקעות
בקמבודיה
טרח לנקות
את מצפונו
ולהביר לי
בקבלת שבת
שהקמבודים
דווקא שמחים
בחלקם
ומאושרים מחיי
העוני שלהם כי
הם לא מכירים
משהו אחר**

נגדית, בהשתלטותה של וייטנאם על קמבודיה ובהפלת שלטון הקמר רוז'. עם זאת, המלחמה שם נמשכה עוד שנים ארוכות וחרף העובדה שהחייל הווייטנאמי האחרון עזב את קמבודיה ב-1989, היא הסתיימה רק ב-1992 עם כניסתם של כוחות האו"ם במסגרת הסכם שהוביל לקיום בחירות דמוקרטיות לכאורה ב-1993 ולכינון חוקה המקדשת זכויות אדם. בתוך כך, מרבית ראשי הקמר רוז' לא נשפטו ומנהיגם פול פוט הלך לעולמו בביתו ב-1998. יתרה מזאת, אחד מראשי המפלגה, הון סן, שמכהן כראש הממשלה, הוא כיום האיש החזק ביותר במדינה.

"ראש הממשלה השורד"

בקמבודיה, הדמוקרטיה לכאורה, בעלת החוקה שמכבדת זכויות אדם, אין תקשורת חופשית ואסור לקיים הפגנות, אך בשיחות פרטיות - בגסטאהאוסים ובמסעדות - הקמבודים מכנים בתסכול את ראש הממשלה שלהם בכינוי "השורד". ואכן עיון בקורות חייו מציג

שהתרחשה בשנים שלאחר מכן לא ניתן להסביר רק כחלק מאירועי "המלחמה הקרה". ב-1975, בתום מספר שנות מאבק, הצליחו לוחמי הקמר רוז' לבצע הפיכה ולתפוס את השלטון בקמבודיה, ופנו להגשמת חזונו של מנהיגם, ששאף להחזיר את קמבודיה לימי הזוהר של ממלכת הקמרים, שהיתה מעצמה אזורית בין המאות ה-9 וה-15 וששליטיה הקימו את מקדשי אנגקור: עשרות רבות של מקדשים מפוארים, בודהיסטיים והינדיים, שמהווים כיום את האטרקציה התיירותית המרשימה ביותר במדינה ובאזור כולו. על מנת להגשים את החזון, הוביל פוט מדיניות אכזרית שמטרתה להפוך את קמבודיה ל"מדינה חקלאית, אוטופיסטית ושוויונית". אנשיו הובילו צעדות מוות מן הערים הגדולות לחוות חקלאיות והותירו את הבירה פנום פן כעיר רפאים, הוציאו להורג את שכבת האינטליגנציה ואת מתנגדי המשטר, ביטלו את הכסף והנהיגו מערכת חינוך קולקטיבית בחוות הכפייה. במקביל, הרחיקו אנשי הקמר רוז' את כל האזרחים הזרים והדיפלומטים שחיו בקמבודיה והובילו לבידודה המוחלט של המדינה מהעולם. מדיניות זו, שזכתה לתמיכה של כמה ממעצמות העולם, הובילה למותם של כשני מיליון בני אדם - כחמישית מאזרחי המדינה - בהוצאות להורג וברעב, ודרדרה גם את אלה ששרדו לחיי עוני ורעב. ב-1979 פלש צבא קמבודיה לווייטנאם ופתח נגדה חזית שהסתיימה בפלישה

<<< הדברים בעיקר בגדר משחק עמו משתפים פעולה גם פקחי האו"ם. דיוקנו של סן מוצג בכל כפר על שלטים רשמיים של המדינה והמפלגה, ונציגי אופוזיציה מדוכאים בכל דרך אפשרית. באפריל 2012, למשל, נרצח הפעיל הסביבתי, צ'אט וואטי, שהיה ממובילי המאבק נגד כריתת היערות במדינה. במציאות הזאת, לא מפתיעה העובדה שחרף אי-ההשקעה של הממשלה בתשתיות וברוחה, מפלגת העם זכתה בכל מערכות הבחירות מ-1998, כשבזו האחרונה, שנערכה ב-2008 בצל מיתון כלכלי ומשבר עם תאילנד, היא אף גרפה 58 אחוזים מקולות הבוחרים. על פי דיווחים רבים, אנשי מפלגת העם הסירו את שמותיהם של חלק מהמזביעים מרשימות הבחורים ואף זיפו את תוצאות ההצבעה של חלק מהקלפיות. את בעל אחת המסעדות הנעימות בפנום פן, שעזב את הכפר והתבסס בעיר, זה לא ממש מפתיע. "מפלגת העם מארגנת את הקלפיות, את ההסעות, את ספירת הקולות, ופקחי האו"ם הם רק בובות", הוא אמר וביקש תרומה לבית ספר כפרי, שזוכה לתמיכה ועזומה של הממשלה, בדומה לכל בתי הספר במדינה, שהרגה 90 אחוז ממוריה והרסה את מרבית מוסדות החינוך שלה בימים הנוראים בשנות השבעים, אבל גם כמעט ולא טורחת לשקם את ההריסות. גם מי שכבר פוקד את ספסל הלימודים יושב בכיתות של 50 עד 80 ילדים בשתי משמרות של ארבע שעות ובל ציוד מתאים. במצב כזה, את השיעור הטוב ביותר לומדים הילדים הרוכלים שמפלטרים עם תיירים במקדשי אנגקור במטרה למכור צעיף או פסלון.

הפרטה היא באמת אסון

במדינה שבה הדמוקרטיה לא מפריעה למפלגה המושחתת לשלוט בהמונים ולאנשיה לעשות לביתם, אף אחד לא מסתיר את האחוזות המפוארות והלימוזינות הצעקניות שעושות את דרכן בין כפרים עלובים, מנותקים מחשמל ומתקווה. בעיר החוף, סיהאנוקוויל, למשל, המשימה להגיע ממרכז העיר

לחוף אוסטרס היא מאתגרת מאחר שעל הנהגים להקיף אחוזה פרטית עצומה היושבת על החוף במקום לנסוע לאורכו. חוף אחר, שנמצא בבעלותו של אחד מראשי מפלגת העם, סגור לקמבודים ושוטרים בתפקיד אוכפים את האיסור ביד רמה.

החופים אינם הקרקעות היחידות שהופרטו במדינה הענייה. ב-2008 חשף "הגרדיאן" הלונדוני, שכמעט מחצית מאדמות קמבודיה נמכרו לזרים. בכתבה שכתורתה "מדינה למכירה", תואר התהליך המזורז שבו איים, יערות וחופים נמכרים לכל המרבה המחיר ולכל המקורב לשלטון, לעיתים תוך הגליית כפריים מבתיהם לתקופות של עד 18 חודשים רק מכיוון שהם ישבו על קרקע המבוקשת להקמת מלון או קזינו. זאת בשעה שעל פי נתוני הבנק העולמי, רק בבירה פנום פן "מתגוררים" עשרות אלפי מחוסרי דיור. הפרטת הקרקעות האינטנסיבית היא חסרת תקדים ומובלת על ידי הממשלה, שגזורת מן הסתם לא מעט קופונים בדרך. בין קוני הקרקעות גם לא מעט ישראלים, שגילו את אתר ההשקעות האטרקטיבי בדרום מזרח אסיה. אחד מהם טרח לנקות את מצפונו ולהבהיר לי, בקבלת שבת, שנערכה במסעדת "Love Eat" הישראלית בסיהאנוקוויל, ש"הקמבודים דווקא שמחים בחלקם ומאושרים מחיי העוני שלהם כי הם לא מכירים משהו אחר". מיותר לציין שאזרחי קמבודיה לא נהנים אפילו מדולר אחד מכל העסקאות הללו, אלא רק מודחקים ומודרים מכל מה שנראה אטרקטיבי למשקיעים הזרים. במקרים רבים, הציניות עולה על כל דמיון. כך, למשל, המנגנון הממשלתי מצא את הדרך להשאיר את תושבי הכפרים הממוקמים בשטח הפארק הארכיאולוגי המדהים של מקדשי אנגקור בעוני על מנת להותיר אותם כמוצגים "אותנטיים" בשטח שמושך אליו למעלה משני מיליון תיירים בשנה אשר משלמים עשרות דולרים לתאגיד "סוקימקס", שרכש את הקרקע מהמדינה תמורת סכום מגוחך. על מנת לשמר את האותנטיות, על הכפריים באנגקור נאסר למכור לתיירים

על חנת לשמר את האותנטיות,

על הכפריים באנגקור נאסר למכור לתיירים ולבנות מבני קבע, שישרו במשהו את חייהם הקשים בביצות

ולבנות מבני קבע, שישרו במשהו את חייהם הקשים בביצות. על מנת לאכוף זאת, רשאית הרשות האזורית Apsara לגזול על פי חוק את אדמת הכפריים אם יבקשו לשפר את יסודות ביתם, וזאת באשמת "פעילות אנרכיסטית". כתוצאה מכך הכפריים חיים בתנאים עלובים, התיירים מזילים דמעה ותורמים ממייטב כספם לממשלת קמבודיה, וזו משלשלת את התרומות לכיסם של ראשיה. כה פשוט וצניני.

התאגיד שקיבל את המדינה

ב-1990 ייסד איש העסקים אוקנה סוק קונג, המקורב למפלגת העם, את תאגיד סוקימקס, ששולט היום ברוב מה שקורה בקמבודיה. בחסות הקשרים הטובים ניצל התאגיד את העובדה ששלטון הקמר רוז' ומלחמת האזרחים חיסלו לחלוטין את הכלכלה הקמבודית וקיבל את המנדט להסתער על המשאבים הציבוריים של המדינה. התאגיד כולל את חברת הדלק הגדולה בקמבודיה, רשת בתי מלון וחופים פרטיים העונה לשם סוקה ואוסרת על קמבודים להיכנס לחלק מהחופים, וחברת תעופה. סוקימקס גם מספק את המדים ואת כל ציוד התרופות והמזון לצבא קמבודיה ומגדיר מחדש את המושג "הון, שלטון, עולם תחתון". ב-1999 העניק ראש ממשלת קמבודיה, הון סן, פרס גדול לסוקימקס והעביר לרשות התאגיד את הסמכות לגבות דמי כניסה מתיירים המבקרים במקדשי אנגקור. הסכם זה, שנחתם למשך 90 שנה, סידר לסוקימקס הכנסה שנתית של מאות מיליוני דולרים, שנגזלים מאזרחי המדינה, ושלה פקחים בחולצות תכולות להציק לתיירים המבקרים בפארק הארכיאולוגי עוצר הנשימה. פרטי ההסכם בין הממשלה לסוקימקס לא פורסמו מעולם, מאחר וקמבודיה היא דמוקרטיה רק על הנייר, אך מפרסומים של בלוגרים עולה היקף התרמית. על פי ההסכם, חברת סוקימקס משלמת לממשלת קמבודיה כמיליון דולר מדי שנה בתמורה לזכות לגבות את דמי

בין היתר, לכך שהגיל החציוני במדינה עומד על 20.2 שנים בלבד. ריכנר, שסיפר כי על מנת להציל חיי ילד הוא זקוק ל-240 דולר ליום, מתהדר בכך שפרט לשלושה רופאים, כל אנשי הצוות שהוא מעסיק בבתי החולים שלו הם קמבודים ושהשכר שהם מקבלים גבוה משמעותית מהשכר הממוצע בקמבודיה. כך, למשל, המנקים בבתי החולים מרוויחים כ-250 דולר לחודש. זאת בשעה שמורה ממוצע משתכר 70 דולר לחודש ומרצה באוניברסיטה מרוויח כ-150 דולר.

חתפלים לימים אחרים

באחרונה הלך לעולמו המלך האב נורדון סיהאנוק, שהיה אחת הדמויות החשובות של המדינה בחצי המאה האחרונה, והוציא לרחובות הבירה פנום פן מיליוני בני אדם שראו בו מנהיג וכמעט אל. הקמבודים התפללו והזילו דמעות לזכרו של סיהאנוק, אך נדמה שהם מתגעגעים בערגה לא רק לדמותו האבהית אלא גם לתקופה שבה הוא הוביל את מדינתם בשנות החמישים והשישים, תקופה קצת יותר אופטימיות והרבה פחות מושחתת. ///

צילום: דורון טימור

לקראת תום מלחמת האזרחים העקובה מדם, הוא שב לשם וב-1992 פתח בעיר את בית החולים לילדים Kantha Bopha. בשני העשורים שחלפו מאז הוביל ריכנר את פתיחתם של ארבעה בתי חולים נוספים ברחבי המדינה, שסייעו להצלת חייהם של מיליוני ילדים. בימים אלה נבנה בית החולים השישי. מדי שבוע מכנס ריכנר תיירים בבית החולים על שם המלך יארוולאן השביעי בסיאם ריאפ, עורך קונצרט על צ'לו ומתאר בפניהם על מעלליה של מערכת הבריאות הציבורית של קמבודיה. לדברי ריכנר, על מנת לזכות בטיפול רפואי בבית חולים ציבורי, נדרשים אזרחי קמבודיה לשלם שוחד לצוות הרופאים והאחיות בסכום שעולה בדרך כלל על משכורתם השנתית. כתוצאה מכך, מרבית אזרחי המדינה נותרים ללא טיפול רפואי ותוחלת החיים עומדת על כ-60 שנה.

בתי החולים שהקים ריכנר מצילים את חייהם של ילדים רבים והוא זוכה על כך למעמד של כוכב בקמבודיה, אלא שהממשלה שם כמעט שאינה תומכת במפעל חייו של הרופא השווייצרי, שנאלץ לגייס תרומות ברחבי העולם. לדבריו, בשנה האחרונה הממשלה אמנם הגדילה משמעותית את תמיכתה הכספית בבתי החולים, אך זו עדיין עומדת על 10 אחוזים בלבד מתקציבם. ריכנר מפנה אצבע מאשימה גם כלפי המעצמות העולמיות, שתמכו וגרמו, לדבריו, למלחמת האזרחים בקמבודיה אך אינן לוקחות את האחריות על נזקיה, שהובילו,

על מנת לזכות בטיפול רפואי בבית חולים ציבורי, נדרשים אזרחי קמבודיה לשלם שוחד לצוות הרופאים והאחיות בסכום שעולה בדרך כלל על משכורתם השנתית

הכניסה לאתר המסתכמים בעשרות דולרים לתייר. ב-2012, למשל, ביקרו במקדשים למעלה משני מיליון בני אדם, ששילמו בין 20 ל-60 דולר לכניסה, כך שניתן רק לשער את גובה ההכנסה של סוקימקס ממפעלם המרשים של מלכי קמר לפני כאלף שנה. יתרה מזאת, פקחי סוקימקס רשאים להפעיל סנקציות על תיירים שלא שילמו את דמי הכניסה לפארק הארכיאולוגי כאילו היו שוטרים. במדינה כמו קמבודיה גם השוטרים אוכפים את החוק באופן מושחת. כך, למשל, סיפר לי בעלים של מסעדה על הדרך שבה נקבע גובה המס שעליו לשלם. כמה חודשים לאחר שפתח את העסק שלו, ניגש אליו אחד משוטרי העיר והודיע לו כי מעתה הוא ייאלץ לשלם מס חודשי של 50 דולר. בעלי המסעדה טען באוזניו של השוטר שאינו מרוויח את הסכום החודשי הזה ושהוא מוכן לשלם חמישה דולרים בלבד. בסופו של דבר הם התפשרו על מס חודשי של 10 דולר, שנגבה מאז באדיקות במזומן על ידי אותו שוטר, שמשלשל את השטר לכיסו. מיותר לציין שאזרחי אותה עיר לא נהנים ממס העסקים הזה ומרביתם גם לא יכולים להרשות לעצמם לפקוד את אותה מסעדה. האמת שקשה לבוא בטענות לאותו שוטר כי במדינה שבה המנהיגים הבכירים גובים שוחד של עשרות מיליוני דולרים, עשרה דולר לחודש יכולים להיחשב, אולי, מעין צדקה.

הרופא השווייצרי שמציל את ילדי קמבודיה

קופות צדקה, אגב, מופיעות מדי פעם במסעדות ובגסטהאוסים, כשכמעט תמיד המטרה שלשמה מיועדים הכספים ראיה מאוד, אך נדמה שהמוסדות שמגייסים את הכי הרבה תרומות - בתי החולים שפתח הרופא השווייצרי באט ריכנר - הם המעניינים ואולי גם החשובים ביותר במדינה.

כאיש הצלב האדום, ריכנר התנדב בפנום פן בשנות השבעים, בימים שלפני עליית הקמר רוז' לשלטון. כעבור כ-20 שנה,